

הלשכה

בפאן לשכת עורכי הדין • העד המחוז, ירושלים

שבט - תשע"ג • נואר 2013 • גליון מספר 97

"לא כלב שמירה - אלא מגדלור"

היועץ המשפטי לעירייה אמנון מרחב
מעדיף אתגרים על עימותים

נשים מפלסות דרך

3 עורכות דין מדברות על הניסיון להוביל שינוי:
סוזן ווייס | אירית רוזנבלום | רבקה שוורץ

מאזן אישי ומערכתי

מני מזוז על המלחמה בשחיתות ותוצאותיה

מדורים, טורים, כתבות ופרשנות משפטית מאת אשר אקסלרד ✕ דלית-שגב
רוזנצוויג ✕ יובל שני ✕ שמואל שמיר ✕ מתי עצמון ✕ אריאל עטרי ✕ רות
זפרן ✕ שחל יריב ✕ דניאל מירסקי ✕ קובי קמר ✕ חיים שיבי ✕ ערן בן ארי
✕ אפרת ברוך-אלטרץ ✕ עודד הכהן ✕ רפאל בן ארי ✕ אלון חן ✕ עמיר
אברהמי ✕ שגיאתירוש ✕ דוד שונברג ✕ דורון תמיר ✕ צבי חכם ✕ איתן להמן

קביעת מזונות ילדים בישראל - מהפך?

ד"ר רות זפן*

מטיל בפועל נטל של ממש על האם המשמורתית. שנית, נקבעה נוסחה להתחשבות בהיקף הטיפול ההורי ונפתח פתח להפחתה של חלק מתשלום המזונות המוטל על ההורה "הלא משמורן" וזאת כאשר הוא לוקח חלק משמעותי בטיפול בילד. הצעה זו מגלמת הכרה בחשיבותו ומקומו של ההורה "השני" (ברוב המקרים - האב) והיא אמורה לגלם את ההוצאות שנגרמו לו כתוצאה מן הטיפול בילד.

גם כאן נושא השינוי חשיבות סמלית. בפועל, על מנת שטיפולו של ההורה "הלא משמורן" יוכר לצורך הפחתה בשיעור המזונות המוטל עליו, הרי שזה צריך להיות בהיקף משמעותי. הפחתה בשיעור המזונות תעשה, על פי המוצע, רק כאשר ההורה אחראי לטיפול בילד לפחות במהלך חמישה ימי טיפול מתוך רצף של שבועיים, כאשר יום טיפול מוגדר כיום שהחל עם סיום המסגרת החינוכית בה שוה הילד (ככל שקיימת כזו) ועד למחרת. במובן זה, הורה שמתראה עם הילד לשעות ספורות אחר הצהריים, או לוקח אותו לארוחת ערב ושנת לילה - לא יוכל להינות מן ההפחתה האמורה. רק מימושה של אחריות טיפולית פעילה ומשמעותית תיצור בסיס להפחתה.

החשש הוא כמובן כי הוראה זו תחריף את מאבקי המשמורת (העלולים כשלעצמם להחריף אם וכאשר תאומצנה המלצות וועדת שניט לביטול חזקת הגיל הרך) ותתמרץ אבות להיאבק על הרחבת תכנית המפגשים בינם לבין ילדיהם רק על מנת לצמצם את חיוב המזונות. חשש זה לא נעלם מעיני הוועדה וחבריה לא הקלו בו ראש. התקווה היא כי אבות יגבירו את מעורבותם בחיי

"הוכרה לראשונה באופן מפורש אחריותה של האם לתשלום מזונות. קביעה זו הנראית במבט ראשון מהפכנית, אינה כזו למעשה ויש בה, להבנתנו, כדי להכריז על מציאות רווחת כבר היום"

בעיצוב חיוב המזונות וחלוקת האחריות בין ההורים:

ראשית, הוכרה לראשונה באופן מפורש אחריותה של האם לתשלום מזונות. קביעה זו הנראית במבט ראשון מהפכנית, אינה כזו למעשה ויש בה, להבנתנו, כדי להכריז על מציאות רווחת כבר היום. דיני המזונות היהודיים מטילים אמנם את החיוב באופן עיקרי על האב, ואולם בפועל לנוכח שיעור המזונות הנמוך שנפסק והעובדה כי המשמורת מצויה לרוב בידי האם, הרי שעלויות הטיפול והגידול של הילדים נפלו (גם, ובאופן ניכר) על כתפיה, שהרי היא נדרשה להשלים את מה שתשלום המזונות החודשי לא כיסה.

במובן זה קביעת ועדת שיפמן, המחייבת את האם בתשלום המזונות לפי יכולתה הכלכלית, הינה למעשה הצהרה על מציאות שהתקיימה עוד קודם. חשיבותו של השינוי הרטורי רבה, שהרי כעת לא יחושו עוד אבות כי כל החיוב מוטל על כתפיהם ולא יוכלו להלין כי תפקידם מתמצה בהיותם "כספומט" - תחושה שבמקרים רבים אינה מוצדקת גם תחת ההסדר הנוכחי המכריז על האב כחייב המרכזי או הבלעדי, אך

מתוך מטרה להבטיח שוויון בין המתדיינים - ילדים ישראלים באשר הם, ומתוך שאיפה לצמצם ולקצר את ההתדיינות השיפוטיות בתחום זה.

המלצות הוועדה, ככל שיאומצו בחוק, מגלמות מהפכה של ממש בדיני המזונות הישראלים:

ראשית, מוצע כי סיווגה של סוגיית המזונות, המוגדרת כיום כסוגיה של מעמד אישי וכפופה לדינם הדתי של בעלי הדין, יומר לסוגיה אזרחית, וכי ההסדר שיעוגן ביחס אליה בחוק יופעל באופן אחיד ושווה על כל המתדיינים - ילדים והורים בני דתות שונות.

שנית, וכאן טמון גרעין השינוי הרעיוני, ההסדר המוצע קובע קני מידה מוכנים לקביעת שיעור המזונות וחלוקתם בין ההורים, באופן שיאפשר, בחלק ניכר מן המקרים, קביעה חשבונאית פשוטה וייתר, זו השאיפה, את הצורך לפנות לבית המשפט בתיבעה לברור גובה המזונות.

הורים שלא יגיעו להסכמה על בסיס המתווה המשורטט בהסדר, יופנו לרשם בית המשפט לענייני משפחה ורק מיעוט מן המקרים, כך מקווה, יועברו להכרעת שופט וידרשו בירור עובדתי מלא. לשם השגת היעד האמור צורפה להמלצות הוועדה טבלת סכומים האמורה לשקף, לאור הכנסות ההורים, את צרכיו הכלכליים של הילד, ולחלק את הסכום שאמור לכסות את מזונותיו בין הוריו, על פי יכולתם הכלכלית ושיעור הכנסותיהם היחסי.

גם תוכנו של ההסדר וקני המידה שהוא מציע - בין אלה הטכניים הכלולים בנוסחה לחישוב גובה החיוב ובין אלה המותירים שיקול דעת לבית המשפט - מגלמים שינוי

לאחר שש שנים בהן ישבה הוועדה לבחינת נושא מזונות ילדים, בראשות פרופ' פנחס שיפמן על המדוכה, גובש לפני שבועות ספורים דוח סופי והוגש לשר המשפטים, יעקב נאמן. צלו של מבצע "עמוד ענן", שהתרחש בימים הסמוכים להגשה, ומתקפת הטילים על דרום הארץ, העיבו על פרסומו וזוח משמעותי ופורץ דרך זה זכה לתשומת לב ציבורית מועטה.

מטרת הוועדה היתה להציע דרכים להסדרה של תחום מזונות הילדים, להגדיר את חובת ההורים ולעצב את מקומה של המדינה בהבטחת חלקם של ההורים במילוי חובתם, כל זאת תוך הבטחת טובת הילד וזכויותיו בהתאם לסטנדרט שנקבע באמנה הבינלאומית לזכויות הילד.

בין היתר ביקשה הוועדה לקדם הסדר שיבטיח אחידות בפסיקה,

* ד"ר רות זפן, מרצה בכירה, בית ספר רדווין למשפטים, המרכז הבינתחומי הרצליה, חברה בוועדה לבחינת נושא מזונות ילדים במדינת ישראל.

מזונות ולאפשר לבית המשפט לקבוע סכום אחר לפי הבנתו. לעומת הסתייגות זו היו מי שסברו שיש דווקא להגביל את החריגים השונים שנקבעו לתחשיב המתמטי הגלום בהצעה, ולקבוע הסדר שלא יחרוג מן הנוסחה ולא יכיר בהוצאות חינוכיות, בריאותיות או טיפוליות שהוציא ההורה המטפל. לשיטתם של אלה, הסכומים הקבועים בטבלה ונוסחת החישוב לחלוקת הנטל בין ההורים מגלמים פיצוי מספק גם על רכיבים אלה.

ימים יגידו האם המחוקק הישראלי יבחר ללכת בעקבות המלצות הוועדה, אם יבחר לאמץ את ההסתייגויות שהועלו על ידי חלק מחברי הוועדה או לדחות את המלצותיה כליל. אין ספק כי אבן הנגף בחקיקת ההמלצות הינה הקריאה לניתוק הסוגיה מענייני המעמד האישי והוצאתם מסמכות בתי הדין הדתיים. מטבען הצעה כזו צפויה לעורר התנגדות בכנסת הישראלית.

כך או כך, ומניסיון השנים האחרונות ביחס לוועדות ציבוריות-מקצועיות אחרות בתחומים הנוגעים למשפחה ולילדים (ובפרט ועדת שניט לבחינת ההיבטים המשפטיים של האחריות ההורית בגירושין) מסקנות הוועדה עשויות לחלחל לפסיקה עוד לפני אימוצן בחוק.

ילדיהם, אך אם כל מטרתם היא התחמקות מתשלום המזונות, לא יעלה הדבר בידם.

חשוב לציין כי לצד הניסיון לקבוע נוסחה אחידה שתקל על ההכרעה ביחס לקביעת גובה המזונות וחלוקת הנטל בין ההורים, נוסחה אשר תייתר את הצורך בניהול הליך שיפוטי, היה חשוב לוועדה להותיר שיקול דעת בידי בית המשפט לחרוג מן הנוסחה האמורה במקרים המתאימים לכך. בין היתר נקבע, כי לבית המשפט יהיה שיקול דעת לסטות מן הסכום שאמור להיקבע על פי הנוסחה ולקבוע סכום גבוה יותר אם הורה נמנע מלמצות את פוטנציאל ההשתכרות שלו; אם הכנסותיו הגלויות אינן משקפות את הכנסותיו בפועל; או אם לילד צרכים מיוחדים. במקרים מסוימים תתכן גם הפחתה בסכום האמור, בפרט על רקע צרכים מיוחדים של ההורה או היוולדם של ילדים נוספים בהם תומך ההורה.

חידוש נוסף אליו ארצה להתייחס כאן (ומבלי לנסות למצות את הדיון במכלול היבטיה של הצעת הוועדה) נוגע לקביעה כי ההורה המשמורן זכאי במסגרת חישוב גובה המזונות וחלוקת הנטל בינו לבין ההורה השני, לקזז חלק מן ההוצאות שנגרמו לו כתוצאה מטיפול שהעניק בעצמו לילד. כך, למשל, אם שצמצמה את היקף משרתה כדי לטפל בילד, תוכל לזקוף חלק מן הנוק שנגרם לה מכך לזכותה וזאת לפי מנגנון שנקבע בהצעה.

לנוכח מורכבות הסוגיה ובשל החדשנות הטמונה בהצעת החוק שגיבשה הוועדה, לא הצלחנו להגיע לקונצנזוס מלא בדיוני הוועדה, והדוח כולל הסתייגויות של חלק מחבריה. מדובר במגוון הסתייגויות, חלקן סותרות אלה את אלה, ולא אוכל להזכיר אלא את מיעוטן ובקצרה רבה. הסתייגות אחת, משותפת לכמה חברי וועדה, ביקשה להותיר את הסמכות להכריע במזונות ילדים לבית המשפט לענייני משפחה ולהימנע מלהעבירה לסמכות של רשם.

הסתייגות אחרת ביקשה, בנוסף, להרחיב את שיקול הדעת של בית המשפט לחרוג מן הנוסחה לקביעת

"כעת לא יחוו עוד אבוח כי כל החיוב מוטל על כתפיים ולא יוכלו להלין כי תפקידם מתמצה בהיותם "כספומט" - תחושה שבמקרים רבים אינה מוצדקת"